

Et Levnedsløb fra Pietismens Tidsalder.

Præsten *Jens Pedersen Juul*s Selvbiografi.

Ved **Georg Hansen.**

Efterfølgende Selvbiografi af Præsten i Bredstrup Jens Pedersen Juul findes i Ribe Bispearkiv (Landsarkivet i Viborg) blandt Indberetningerne til Biskop J. C. Bloch i Læget for Elbo-Holmans Herred.

Biografien giver et Billede af de Vilkaar, der kunde blive en Præstesøn til Del i 18. Aarhundrede, naar han valgte de studerendes Vej, og de pecuniære Midler var smaa. Gennem Glimt af hans Hjem, Skolegang, Studium og Ungdomsliv følger man hans Udvikling frem, til han som fuldvoksen føres ind i en religiøs Krise, der udvikler sig under Indflydelse af den tyskfødte Præst C. L. Leth til Trinitatis Kirke. Derefter hører man om hans Virke som Prædikant, først som Kapellan ved Trinitatis Kirke under sin »aandelige Faders« Forsæde og senere som Sognepræst i Bredstrup i Vejle Amt, hvor han forblev til sin Død 21. Sept. 1779.

Biografien, der maa kaldes typisk pietistisk, en Pietists Skildring af sit eget Liv, er aabenbart et Led af Indberetningerne 1766—69 til Biskop Bloch, der ved sine Krav om Oplysninger om Præsterne siden Reformationen kan have foranlediget J. P. Juul til at skildre sit eget Levnedsløb, netop fordi han ønskede at fortælle, »hvad [Gud] haver gjort ved min Sjæl«.

Udover de i Biografien selv givne Oplysninger skal det meddeles, at Jens Pedersen Juul døbt i Assens Kirke Torsdagen 12. Juli 1725 »til Morgenbønnen«. Han viedes uden forudgaaende Trolovelse og Lysning 12. December

1760 i St. Nicolaj Kirke i København til Dorothea Friderica Wilhelmina Lange (8/12 1725—11/6 1785), Datter af Præsten Johan Frederik Lange til Ulkebølle (se Noterne). De fik en Datter, Birgitte Margaretha Friderica Juul, der blev gift med Købmand i Haderslev Hans Rudolph Raben (alt efter John Arthur Langes Samlinger i Rigsarkivet).

Ved Udgivelsen er der foretaget en Normalisering af Retskrivningen.

»Kommer, hører til, og jeg vil fortælle det alle I, som frygte Gud, hvad han haver gjort ved min Sjæl. Ps. 66,16.

Jeg er den allerringeste iblandt alle Jesu Christi Tjenere Jens Petersen Juul er barnefødt i Assens A° 1725. Min Fødselsdag indfaldt d. 10de Julii, :|: en Dag, som er saa mærkelig i den danske Kalender af det sørgl. Kongemord, som skete i St. Albani Kirke i Odense paa sal. Konge Canut. :|: Min salig Fader Hr. Peter Juul var residerende Kapellan i Assens og Annexet Kjærum; han var barnefødt i København i Trinitatis Sogn¹; hans Fader var sammesteds Borger og Hjulmand, hvorefter min Fader har ladet sig kalde Juul.

Fra min Barndom af har jeg sporet en særdeles Guds Naade over mig og tit af Guds gode Aand været rørt, endskønt jeg som et vankundigt Barn ikke forstod, hvad det var. Jeg erindrer endnu, at min kære Moder² engang formanede mig, at jeg ikke maatte gaa en Kirke forbi,

¹) Wiberg angiver i sin Præstehistorie I, 121, at Peder Juul er barnefødt paa Lolland. En Undersøgelse i Trinitatis Sogns Daabsprotokol blev resultatløs, da der i Aarene 1682—85, inden for hvilke Aar han iflg. baade Sønnens (S. 67) og Wibergs Angivelser skal være født, døbtes flere Børn med Fornavnet Peder, og kun Faderens Navn, men ikke hans Profession, er anført, og da Peder Juuls Faders Navn er ukendt, lader det sig ikke afgøre, hvilken Peder der kan komme i Betragtning. I Helsingør Skoles Arkiv, fra hvilken Skole Peder Juul iflg. Wiberg blev Student, er der ikke fundet Oplysninger om ham.

²) Købmandsdatteren Birgitte Jacobsdatter Fugl d. 1749.

at jeg jo skulde gaa ind at bede mit Fader vor og udbede mig Guds Naade, item at jeg aldrig maatte gaa nogen forbi paa Gaderne, de maatte være fornemme eller ringe, med mindre jeg viste mig høflig og tog min Hat af for dem, hvilket jeg og efterkom, hvorover ringe Folk standsede, naar de mødte mig, menende, at jeg vilde vexere dem; men da de fornem, at det skete i Enfoldighed, fik jeg en besynderlig Yndest af alle og blev overøst med mange Velsignelsers Ønsker. Da jeg var kommet saa vidt, at jeg skulde sættes til noget, hvorved jeg i Fremtiden lovlig kunde forhverve mit Brød, var det ingenlunde mine kære Forældres Mening at lade mig studere, men de foreslog mig adskillige andre Ting, hvoraf jeg fik Frihed at vælge, hvilken Profession der stod mig an; men jeg afbad det altsammen, saa at de havde nok med mig at bestille; de brugte alle Kunster til at afdrage mit Sind fra Studeringer, efterdi de syntes, at det kostede meget at lade 2 Børn studere. Men jeg græd bestandig og var utrøstelig; jeg lovede, at jeg vilde læse Nat og Dag, ja, jeg erindringer mig endnu, at jeg lagde dette til :|: jeg taler her som et Barn :|: at jeg vilde læse saa flittig, at jeg skulde blive Bisp, saa at mine Taarer og Bøn endelig bevægede min Fader at følge mig til Rektoren *Hr. Winther*¹ og sætte mig i Skolen, og da blev jeg overmaade glad. I min korte Skolegang i Assens virkede min kære Moders Formaning saaledes i mit Hjerte, at jeg ofte gik ind i Kirken og bad, og da nogle af mine Meddisciple uformodentlig kom over mig og spurgte mig, hvad jeg tog mig for, gav jeg dem tilkende, at jeg bad, hvorover de og fik Sind til det samme, og en Del af os gik af og til i Kirke og gjorde vor Bøn, hvorfor vi af de ældre Disciple blev udlet. Dog maa jeg og melde dette, at jeg i den Tid allerede blev eftersat af Sjælefjenden, der ved, at en ældre af Skolens Disciple søgte at føre mig paa onde Veje med smaa Tyveri, hvorom

¹) Christian Henrik Pedersen Winther (1696—1772), Rektor i Assens fra 1721 til o. 1739.

min kære Moder fik et Nys og tog mig for sig i Eenrum, alvorlig formanede og truede mig, at dersom jeg efter den Dag ikke skyede den ugudelige Dreng, da skulde hun klæde mig nøgen af, binde mig til Kakkelovnen, og jeg skulde blive saa medhandlet, at mit Legeme af Hug skulde se ud som Kakkelovnen, hvilket var mere end nok til at afskrække mig fra det onde Selskab. Endnu vil jeg anføre et Exempel paa min kære Moders kristelige og rørende Forestillinger for os Børn: Det skete undertiden, at der igennem Assens passerede Transporter af hvervede Folk, som skulde til København, og naar samme kom mine Forældres Gaard forbi, tog hun os Børn frem for Vindvet, at vi skulde betragte disse elendige og overmaade liderlige Mennesker og vist tro, at de havde været slemme og ulydige Børn imod deres Forældre og Lærere, og det kunde vel være muligt, at der i saadan en Flok ogsaa fandtes Præstesønner. Hun da med mange Taarer bad inderlig for sine Børn, at de maatte bevares fra alt ugudeligt Væsen.

Da jeg maaske et Par Aar havde frekventeret Assens Skole, blev samme med flere trivial Skoler afskaffet¹, og da kom jeg paany igen i en stor Forlegenhed; nu hed det: Barn, du kan slet intet blive ved Bogen, vi har ikke Raad til at holde dig paa et fremmed Sted, kan du nu se, at det var fejl, at du endelig vilde studere o. s. v. Men hvad sker? Just paa samme Tid havde min Morbroder i Odense, Hr. Niels Sass², besluttet at begive sig i Ægtestanden, og til den Ende drog min Moder til hans Bryllup og tog mig med, og da hun fortalte ham, at hun ikke havde Evne

¹) Forordningen om Latinskolernes Ophævelse 17. April 1739 reducerede Latinskolernes Tal meget betydeligt, idet en hel Del blev nedlagt og blandt disse Assens Skole.

²) Niels Christinus Jacobsen Sass, Søn af Købmand Fugl i Assens, Sognecapellan ved Odense St. Knuds Kirke 1706—44, d. 1744, gift 1739 med Abel Chatrine Pedersdatter v. Westen (1715—84), Datter af Apoteker i Odense Peder v. Westen, der ogsaa ejede Lammehave og Fraugdegaard.

at lade os begge studere, men hun saa gerne, at min ældre Broder¹, som var nævnt efter ham, blev ved Bogen, om hendes kære Broder vilde assistere, saa svarede han, at han med sin Kærestes Samtykke vilde have mig og ingen anden, hvilket klingede bedre i mine end i min kære Moders Øren, hvormed hun dog maatte lade sig nøje. Jeg blev med det samme i Odense og nogen Tid derefter sat i Odense Skole i den 3die Lektie under Hr. *Professor Holm*², som den Tid var Kollega ved bemeldte Klasse, under hvilken jeg lagde en skønne Grund i det latinske Sprog og profiterede meget af hans grundige Information. Der var jeg 2de Aar. Ved Translationen i den 4de Klasse under Hr. *Professor von Haven*³ blev jeg mange foretrukken, deriblandt Hr. Hans Skoubøe⁴, som jeg her i Bredstrup maatte succedere. Jeg tror næppe, at jeg var et Fjerdingaar i Skole i det ene Aar, jeg sad i denne Lektie; men min sal. Morbroder informerede mig selv, og det med stor Omhyggelighed. Da det Aar var omme, stod jeg mig saa vel in examine scholastico, at jeg kom i den 5te Klasse under sal. *Blichfeld*⁵ og *Mag. Hostrup*⁶. I denne Lektie lagde jeg en fortræffelig Grund i det græske Sprog; der forblev jeg i 2 Aar. Ved Forflyttelsen i den øverste Klasse kom jeg og over mange, da jeg blev anden øverst, og da min Fremgang var saa god, var min sal. Morbroder og

¹) Utvivlsomt Niels Sass Petersen Juul, f. 1721. Kapel. i Ærøskøbing (1752—72).

²) Poul Holm (1704—85), Bondesøn fra Hindsholm, 1735 Hører ved Odense Skole, 1759 Professor eloquentiæ ved Gymnasiet.

³) Niels v. Hauen (Haven) (1709—77), Professor i Græsk ved Odense Gymnasium 1751—77.

⁴) Hans Rasmussen Schousbøe (1724—85), Præst i Bredstrup 1764—65.

⁵) Søren Blichfeld naaede at blive 5. Lektiehører ved Odense Skole og døde 1752. (Odense Cathedralskoles Indbydelsesskrift 1865 i Artiklen om P. Hostrup).

⁶) Peder Christensen Hostrup (1697—1746), Hører ved Odense Skole 1729, blev Magister 1740 og døde som 4. Lektiehører. (Odense Cathedralskoles Indbydelsesskrift 1865 ovenn. St.).

meget vel tilfreds med mig og havde saa meget godt i Sinde med mig, hvilket *Hr. Professor Anchersen*¹ efter hans for mig for tidlige Død fortalte mig som noget, han havde fortroet ham. Men ikke det aleneste gik mig nær, at jeg saa tidlig skulde savne ham, men ogsaa det fornemmelig, at hans Død kom saa hastig paa om Natten, at jeg ikke engang kunde komme til at tale med ham og tage Afsked med ham, jeg maatte altsaa finde mig udi at savne ham, som havde været mig i Faders Sted og haft Umage med at manuducere mig, da maatte jeg med temmelig Besværlighed fortsætte mine Studeringer, og efterdi jeg om Vinteren ikke kunde have Varme paa mit Kammer, og der ellers ikke var roligt i de andre Værelser for en studerende, saa stod jeg op, naar de andre havde lagt sig Klokken omtrent 12 el. 1 Slet og sad saa den hele Nat, men da blev mit Syn meget svækket, især ved at læse Græsk, da jeg gennemgik det Nye Testamente foruden adskillige græske prosæ Skribenter, som jeg vilde profitere til Examen, da blev og Grunden lagt til mit svage Helbred, som jeg siden har haft. Aaret derefter, neml. 1746, blev jeg med et berømmeligt Testimonio dimitteret fra Skolen og kom til Akademiet². Efter udstandne Examen drog jeg til mine Forældre til Assens, hvor jeg antog et Par unge Mennesker i Information og læste tillige til Eksamen Philos., som jeg sustinerede A° 1747³. Da samme vel var overstaaet, rejste jeg hjem igen, og imidlertid døde min kære sal. Fader i sin Alders

¹) Søren Anchersen (1698—1781), Dekanus ved Kommunitetets femte Bord 1719, Prorektor ved Odense Latinske 1722, Professor philosophiæ designatus ved Gymnasiet 1726, virkelig Professor eloquentiæ og Konrektor ved Skolen 1731, Rektor 1748.

²) D. 30. Juli 1746 blev Jens Petersen Juul indskrevet ved Universitetet som dimitteret fra Odense Skole i en Alder af 21 Aar (Kjøbenhavns Universitets Matrikel, udg. af S. Birket-Smith, III, S. 64).

³) Iflg. Protocollum examinis philosophici i Universitetsarkivet fik J. P. Juul Examen Philosophicum 16. Maj 1747 med Karakteren Laudabilem.

64. Aar. Men da jeg ikke havde Lyst til at være i den Afkrog, hvor jeg intet kunde profitere i mine Studeringer, saa fik jeg Skrivelse fra *sal. Hr. Anders Eilschow i Odense*¹, at da han vidste, at jeg gerne vilde opholde mig ved Akademiet, saa vilde han lade mig vide, at *sal. Hr. Mag. Eilschow*² havde en god Lejlighed for mig i København, hvilket jeg og med Glæde modtog, kvitterede mine Disciple og tog til København, men da jeg kom der, gik det overstyr, og jeg naaede ikke den foreslagne Plads, hvorover jeg blev temmelig forlegen. Da jeg et Par Maaneder havde opholdt mig i Khavn, og jeg saa ingen Udveje, resolverte jeg at drage til Als til min Svoger³, eftersom jeg undsaa mig ved at komme tilbage til Assens. Der opholdt jeg mig et Aars Tid, og imidlertid informerede jeg min Kones *sal. Broder Peter Lange*, som min Svoger ellers havde i Information.

Her begynder |: at jeg saa maa kalde det |: en ny Periode i mit Levned's Førelse. Jeg havde stor Lyst til Humaniora, derfor vilde jeg saa gerne have opholdt mig ved Akademiet for at lære Philosophi og Geometri, det falder mig ind, hvad Quintilianus siger: *Nescio quomodo bonæ mentis paupertas furor est*. Det var aldrig mit Forsæt at studere Theologien for at blive en Lærer derudi; thi jeg havde allerede i min Skolegang en temmelig Frygt for det hl. Præsteembede, som jeg tidlig indsaa at være et meget vigtigt og med stor Ansvar forenet Embede, men Guds Tanker er ikke som vore Tanker, jeg blev

¹) Andreas (Andresen) Eilschow (1719—54), Sognepræst i Jordløse-Haastrup (Fyn) 1751—54, Kandidat 1742. Som Søn af Storkøbmanden Anders Lauridsen har han sandsynligvis haft fast Tilhold i Odense i Aarene 1742—51. Han var Farbroder til

²) *sal. Hr. Mag. Eilschow*, d. e. Filosoffen Frederik Christian Eilskov (1725—50) (P. Eilskov, Stamtavler over Slægten Eilskov, Odense 1869, S. 1 og 24).

³) Enten Christopher Johansen Lange (1715—80) eller Johan Frederik Johansen Lange (1718—92), begge Kapellaner i Ulkebølle (Als) hos Faderen Johan Frederik Lange (1680—1756).

ført derhen, som jeg ikke vilde. Imidlertid jeg opholdt mig paa Als, skete det, at en gammel Præst ved Navn *Hr. Bötke*¹ fandt saadan en Kærlighed for mig, at der-som jeg vilde studere Theologien og stræbe at blive dimit-teret fra Akademiet, saa vilde han søge for mig, at jeg maatte blive ham i Embedet adjungeret; min kære Svoger forestillede mig, hvor vidtløftigt det kunde se ud med de andre Studeringer, og hvorledes det vilde koste meget, inden man kunde bringe det til noget reelle, og jeg havde ingen Subsidia, da min Morbroder var død, og jeg maatte anse dette Tilbud som et Vink fra Herren, eftersom den gamle Mand var falden paa mig, uanset at saa mange andre endog havde tilbuden ham deres Tjeneste, ja gjort sig al Umage for at overtale ham. Jeg resolverede derpaa at læse til Examen Theolog., prøvede hvad Gaver jeg havde til Prædikestolen og prædikede første Gang i Sønderborg Kirke til Froprædiken *Dca. Invocavit*² over Frelserens Fristelser i Ørken, siden nogle Gange i Ulkebølle Kirke for min Svoger, og engang i Kechnis Kirke, hvor den gamle *Hr. Bötke* var Sognepræst, derpaa rejste jeg til København, lod mig tegne til Collegia examinatoria saa-vel hos sal. *Hr. Doct. Wöldike*³ som og hos *Hr. D. Holm*⁴, og eftersom den gamle Præst, der var vel ikke langt fra 80 Aar, trængte paa, at jeg maatte skynde mig det snarest muligt var, saa begærede jeg af velbemeldte *Hrr.* Pro-fessorer, at jeg maatte tegnes til publ. exam. Theolog. hvilket og blev mig accorderet, endskønt man let kan slutte, hvor vidt jeg i saa kort en Tid kunde have bragt det i studio theologico, ikke desto mindre gik det dog vel

¹) Gregers Bötticher (Bötke) (1673—1755), Præst i Kegnæs 1707—55.

²) Dominica *Invocavit* = 1. Søndag i Fasten.

³) Marcus Wöldike (1699—1750), Professor i Teologi ved Universi-tetet (1731—50).

⁴) Peder Holm (1706—77), Professor i Teologi ved Universitetet (1738—77).

af, og jeg sustinerede d. 18de Octobris 1749, prædikede for Dimis d. 5te Decb.¹ samme Aar under Hr. D. Holm, som ved alle Lejligheder viste sig meget ræsonnabel og havde en særdeles Godhed for mig, som jeg dog ikke havde fortjent. Imidlertid kom der andre imellem, og en Kateket ved St. Nicolaj Kirke i København Hr. Brolund² blev den gamle Hr. Bötcker injungeret, vel muligt i Betragtning af min Immaturite til det hl. Læreembede. Man kan og her let forestille sig, hvorledes jeg herover blev til Mode; jeg vidste ikke, hvad jeg skulde slutte heraf, jeg begyndte at ræsonnere med min Fornuft og var snart færdig at fortryde, at jeg havde appliceret mig til Theologien, dog, da jeg grangivel. kunde spore, at Gud selv havde ført mig deri, saa blev jeg vel saa vidt tilfredsstillet, dog dette fortrød mig, at jeg saa hovedkulds havde taget Attestats, da jeg ved denne Examen ligesaa vel som ved de forrige kunde have distingveret mig; men det var nu sket og kunde ikke forandres. Jeg blev i København og fik nogle Timekonditioner, hvormed jeg fortjente mit nødtørftige Brød, endskønt det var knap, Musæ sunt mulæ, doctaque fama fames. Jeg lagde mig efter det tyske og franske Sprog, og da jeg temmelig forstod samme, saa tog jeg mig for at oversætte nogle Skrifter af Tysk i Dansk, saa har jeg oversat adskillige af sal. Hr. Pastor Gieses³ ved Garnisonskirken hans opvækkelige Prædikener, item Bunians Skrift kaldet: *Mr. Qvats Liv og Død*⁴, hvilken jeg har indrettet

¹) Iflg. Distinktionsprotokollen ved teologisk Examen [Universitetsarkivet] blev Jens Juul teologisk Kandidat 18. Oktober 1749 med Karakteren non contemnendus og holdt Dimisprædiken 5. December 1749, hvilken honoreredes med Karakteren Laudabilis.

²) Heino Gerhard Brolund, Præst i Hørup 1767—95, d. 1795.

³) Adam Ludvig Giese (1704—62), tysk Præst til Garnisonskirken (1741—62), udgav en hel Del Prædikener paa Tysk, af hvilke Juul oversatte en Del, se Ehrencron-Müller: Forfatterlexikon III, Kbh. 1926, S. 211.

⁴) Udkom i Kbh. 1764 oversat fra Tysk, til hvilket Sprog den var oversat fra Engelsk. Udkommet i Hamb. 1720 og 39. Dens Forfatter

ligesom samme Auctors Christnes Rejse til Himmelen og oplyst den med adskillige Anmærkninger. I lige Maade øvede jeg mig flittig i at prædike og katekisere, da jeg imellem har prædiket i Kvæsthuskirken, i det kgl. Vajsenhus for sal. Hr. Prof. Ewald¹, i Trinitatis Kirke Skrifteprædiken. Da jeg var træt af de Timekonditioner, fik jeg Plads i det kgl. Höpfnerske Bogtrykkeri² som Korrektor, dog turde jeg ikke blive derved længere end et Aar for mine svage Øjne, som jeg mærkede tog Skade derved. Efter at jeg var kommet derfra, aabnedes en skønne Lejlighed til min Befordring med at prædike i Gemakket for Hr. Overkammerherre Plesh³. Han var og vel fornøjet med mig, viste sig særdeles naadig imod mig, men jeg maa her laane Apostelens Pauli Ord 1. Cor. 16,9: Mig er en stor og kraftig Dør opladt, og der er mange Modstandere. Kort da jeg skulde træde ind ad Døren, blev samme tillukt, og der blev intet mere tænkt paa mig. Forunderlige haver Frelserens Førelser været med mig, hvorpaa jeg endnu kan anføre flere sandfærdige Beviser. Straks efter at dette var passeret, fik jeg en meget kærlig Skrivelse fra min Kones sal. Fader Hr. Johan Friderich Lange⁴, Sognepræst til Ulkebølle Menighed paa Als, hvori han meget bevægelig søgte at formaa mig til at antage Per-

er Johan Bunyan (1628—88), den bekendte engelske religiøse Forfatter, hvis Hovedværk er den her nævnte »Christnes Rejse til Himmelen» — »The pilgrims progress».

¹) Enevold Ewald (1696—1754), Præst ved Vajsenhuset 1728—54, tit. Professor 1747.

²) Johan Jørgen Höpfner (1689—1759), Direktør for det kgl. Bogtrykkeri (1731—59), desuden 1. Universitetsbogtrykker siden c. 1731, efterfulgtes som Direktør af en Søn og Sønnesøn til 1795, hvorved Navnet det kgl. höpfnerske Bogtrykkeri fik Klang i 18. Aarhundrede.

³) Carl Adolph v. Plessen (1678—1758), Overkammerherre, ledende Statsmand i Chr. VI' første Regeringsaar, tog 1733 sin Afsked og levede siden som Privatmand paa sine vidtstrakte Godser.

⁴) Johan Friderich Lange (1680—1756), Præst i Ulkebølle 1712—56.

sonelkapellaniet efter min sal. Svoger¹. Han ønskede inderlig at faa mig, og det saa meget mere, da han vidste, at hans Menighed elskede mig fra den Tid af, jeg havde prædiket der; jeg maatte jo ikke forkaste dette Tilbud, men anse det som et Vink fra den barmhjertige Gud.

Jeg besluttede da i Jesu Navn at forlade København, endskønt jeg maa tilstaa, at det skete med stor Bedrøvelse og gik ikke af uden mange modige Taarer. Jeg var ikke kommen mange Mile fra København, førend mit Gemyt blev overfaldet af stor Længsel, og dog vidste jeg ikke selv, hvad Aarsagen var til denne usædvanlige Længsel efter et Sted, hvor jeg dog ikke havde haft det saa overflødigt godt. Jeg kom til Als og prædikede hver Søndag for bemeldte Menighed. Da jeg havde været der snart et halvt Aar, drev min sal. Svigerfader meget paa, at jeg maatte resolve til at træde i hans Sted i det hl. Embede, eftersom han ikke længere kunde bære den for ham saa svære Byrde, og ihvorvel jeg krympede mig længe og var meget betænkelig derved, saa kunde det nu ikke være anderledes. Jeg prædikede derpaa sidste Gang i Ulkebølle Kirke, lod Menigheden vide, at jeg skulde foreslaas af deres Sognepræst til at være hans Medhjælper i Embedet; det var nu saa nær, at jeg skulde rejse til Odense for at eksamineres og ordineres af Biskoppen², men jeg maatte og aabne mig for dem, at jeg var saa overmaade bedrøvet i mit Hjerte, siden jeg ikke var overbevist om, at det var Guds Villie, anmodede dem derfor, at de vilde ihukomme mig i deres Bønner, at hvis Vor Herre saa, at det ikke

¹) Maa være ovenn. Johan F. J. Lange, da hans Broder Chr. Lange afskedigedes som Kapellan 1744 paa Grund af Sindssyge, og han selv iflg. Wiberg blev Kapellan en Gang efter 1746.

²) Danske Lov 2—3—2 bestemte, at en Mand, før han fik Præstekald, skulde »begive sig til Superintendenten, som hannem skal overhøre, og hvis han hannem i Lærdom og Levnet skikkelig befinder, da skal han hannem til Præsteembedet uden Ophold indvie med de forordnede Ceremonier«. Her til Bispen i Odense, da Als hørte under Fyns Stift.

var til hans Ære og min Salighed, han endnu vilde lægge en Sten i Vejen og forhindre det. Om Mandagen derpaa rejste jeg til Odense, fremstillede mig for Hs. Højærværdighed den sal. Hr. Biskop Ramus¹, som samme Uge lod mig prædike for sig og udvælge hvad Tekst, jeg vilde. Jeg prædikede da over det Sprog Jer. 23. 21. Jeg sendte ikke Profeterne, og de løbe, jeg taledes ikke til dem, og de spaaede. Da jeg efter Prædiken indfandt mig hos Biskoppen for at høre hans Censur, var han i Begyndelsen temmelig uvillig og sur imod mig. Han spurgte mig, hvorfor jeg just havde udvalgt den Text, hvem jeg sigtede til o. s. v.; men den gode Mand vidste ikke, hvad der foregik i mit Hjerte, og hvorledes jeg til samme Tid gik under Loven; dog da jeg erklærede mig for ham, hvorledes det var mig, saa var han ganske artig og veltilfreds i det øvrige med min Prædiken. Derpaa blev Sognepræstens Ansøgning med Biskoppens Recommendation skikket til Kancelliet. Men hvad sker?

Samme Tid fik jeg Brev fra Als, at Sognepræsten var bleven syg, og jeg maatte skynde mig at komme, anden Postdag derefter fik jeg Skrivelse igen, at han var hensovet i Herren og med en stor Hjertens Længsel efter at ville have talt med mig, inden han døde. Der var altsaa den Sten lagt i Vejen, hvorom jeg havde bedet. Jeg kunde deraf tydelig se, at det ikke var Guds Villie, at jeg skulde dertil; men ikke desto mindre var jeg sat i en ikke ringe Forlegenhed, da jeg nu ikke vidste, hvor jeg skulde vende mig hen. Dog faldt min Længsel til København, jeg tog lige fra Odense dertil, endskønt jeg ikke vidste, hvad jeg rejste efter, men hvor underlig alt dette har været, saa var det visselig vor allerkæreste Frelsens vise og salige Førelser med mig, hvorfor hans allerhelligste Navn være i Evighed højt lovet og priset! Har jeg lidt noget paa det Sted, saa har jeg og nydt saadan Naade og Velsignelse

¹) Jacob Ramus (1716—85), Biskop over Fyns Stift 1762—85.

der, hvorfor jeg i Evigheden vil takke ham, der har elsket mig saa højt og saa herlig velsignet mig; thi da jeg nu denne sidste Gang kom til København, da var det, at det behagede min trofaste Forbarmer ogsaa at forbarme sig over min arme Sjæl og give mig den alleruværdigste Synder et Sted iblandt hans Børn og troende, med en fuld Forsikring om alle mine Synders naadefulde Forladelse. Dermed forholdt det sig saaledes; jeg har erindret, at jeg i en Del Aar havde været opvakt og gaaet i Bekymring for at faa Vished om mit Naadeval, hvo der selv har erfaret, hvad det er at gaa med en saaret og urolig Samvittighed under Lovens tunge Aag, den kan bedst forestille sig min Tilstand. Jeg arbejdede af alle Kræfter for at faa Samvittighedens Ro, jeg bad hæftigt, stred og kæmpede imod Synden, men alt forgæves, det blev jo længere jo værre med mig, saa at jeg var færdig at postulere med den barmhjertige og naademilde Frelser; jeg nød vel imellem en Forsikring, at det skulde blive godt, aleneste jeg skulde med Stilhed oppebie Guds behagelige Time. Jeg resignerede nu ganske min egen Villie og lagde det altsammen paa Frelseren, han maatte nu gøre med mig, hvad ham behagede. Men langt før end jeg havde ventet det, oprandt saadant et Lys i mit arme mørke Hjerte, at det blev saa klart, som det før havde været mørkt. Denne Naade vederfores mig i Trinitatis Kirke under den sal. Hr. Professor Leths¹ Prædiken, da han just handlede om det Sprog Exod. 12. Jeg vil se til Blodet etc. Dette Sprog gjorde den kære hl. Aand saa levende i mit Hjerte og saa applicativ paa mig, at det var ligesom en sagde til mig: O du arme daarlige Menne-ske, hvad er det dog, du gaar og kvæler dig med? Her hører du jo, hvad det er, der gør sal. nemlig Jesu Blod, antag det, lad det gælde for dig, det er langt over alle dine Synder, med dette Blod skal du have dit Hjerte

¹) Christen Langemach Hansen Leth (1701—64), Sognepræst til Trinitatis Kirke 1736—64, ivrig Pietist.

bestænkt, det vil Gud Fader se til og for dets Skyld være dig naadig, ej nu! dette Blod begærer jeg og til min Forsoning og Frelse, saa er jeg og sal. Jeg er ikke i Stand til at beskrive den Glæde, der opkom i mit Hjerte derved; jeg ved ikke, hvor den tunge Byrde, der laa paa Hjertet blev af, det blev saa let, som det var løftet op i Guds Rige, kort sagt: Jeg blev forvisset om mit Naadeval i Jesu Blod og om alle mine Synders Forladelse. Men samme Gang nød jeg endnu en anden Naade, som bestod derudi. Det hedder i samme Kapitel: Bliver under Blodet, og at Israelitterne ikke maatte gaa uden for Døren, hvor Paaskelammets Blod var strøget over, saa drog den sal. Prof. Leth den Lærdom deraf, at naar nu en Synder var i sit Hjerte bestænket med det allerhelligste Jesu Blod, saa maatte han ikke tænke, at nu var han færdig dermed, nu kunde han gaa videre og maaske højere, nej det var meget farligt og at exponere sig for Morderengelen Djævelen, men man maatte blive under Jesu Blod, om man vilde være sikker og aldrig findes uden for det; dette guddommelige Jesu Blod var de dødskyldige Synderes faste Fristeder, naar man blev deri, saa kunde Blodhævneren ikke røre dem. Jeg blev da overøst med en ubeskrivelig Trøst i min Sjæl, mit Hjerte oversvømmet af Jesu Blodstrømme og derved opfyldt med aandelig himmelsk Glæde, det er vist, at min arme Sjæl levede nu i Lammets Blod som i sit rette og fornøjelige Element; jeg var som henrykt i Guds Rige i usigel. Glæde og Herlighed, jeg blev ret sal. vederkvæget med Forsmag af den tilkommende Herlighed. Mit Hjerte var som en Kilde, der var fuld af Jesu Blod, min Mund og Tunge flød over med Jesu Blods Lov og Pris.

Frelseren og hans Blod svævede for mig Nat og Dag; jeg talte med ham og bad til ham, lovede og prisede ham, medens Legemet sov og det saa lydeligt, hjerterørende og eftertrykkeligt, at en Person, der laa i et Kammer tæt ved mit, meget blev rørt og bevæget derved, saa at han vakte

mig op, sukkede og bad med fuld af Forundring over det, han hørte. En Kone, som paa samme Tid vartede mig op og om Morgenens kogte mit Thevand, fortalte mig, hvorledes jeg en Morgen, da jeg endnu sov, havde talt til hende og formanet hende at tage sin Sjæl i Agt, jeg havde anført hende nogle Sprog, som passede paa hendes Sjæls Tilstand; hun skulde tage den hel. Bibel og slaa dem op, der og der stod de, dette altsammen var mig ubekendt, dog kunde jeg ikke andet end raade hende at lægge Mærke hertil og anse det som en Paamindelse af Guds gode Aand og ikke slaa det hen i Vejr og Vind; dog kan jeg ikke sige, at jeg sporede, at hun regarderede meget derpaa, men blev som hun var. Jeg fattige Synder nød Naade paa Naade af min allerkæreste Frelser, mit Tros Øje beskuede ham, min Mund kyssede hans allerseligste saarede Fødder, mine Troens Arme omfavnede ham, ja jeg kan vidne med Sandhed, at jeg med Discipelen Thomas nød den Naade at række min Finger i hans hellige Side og lægge min Haand i hans hellige Vunder og Naglegab. Jeg bliver derved, at mig vederfores større Naade, end jeg er i Stand til med Ord at udtrykke eller i Pennen at udføre, og jo mere jeg tænker at ville fortælle det, jo mere bliver det for mig, og er det som intet alt sammen, hvad jeg melder derom; thi det lader sig umul. udføre.

Jeg siger kun, at jeg aldrig kan tænke derpaa, at jo mit arme Hjerte dybt maa nedbøjes, og om jeg havde Engletunge, saa var jeg ikke mægtig til at love og prise ham nok, som har gjort saa store Ting mod min Sjæl. Jeg er ringere, Herre, end al den Barmhjertighed, Du har bevist mig. Hvorledes skal jeg betale Herren alle de Velgerninger, som han gør mod mig? Min Sjæl Lov Herren!

Denne saa glædefulde sal. Tilstand, som vel kan kaldes det aandel. Bryllups Dage, varede ikke saa kort; thi da den arme Brud længe havde ventet paa Brudgommen med stor Længsel, saa blev hans Komme saa meget behageligere, og saa vilde han desto længere glæde sin arme Brud

med hans allersødeste og følbare Nærværelse. Dog er dette ikke at forglemme, at Sjælefjenden, der med stor Misundelse og Bitterhed har anset dette, kunde ikke lade mig uantastet, men søgte at gøre mig al den Fortræd, han kunde. og da mit Hjerte var saa sikkert og vel bevaret i Jesu Blod, saa kan jeg vel ikke sige, at jeg fornåm til nogen indvortes Fristelse, men hans Anfald var grove og kendelige. saasom med fæle Syner, græsselige Forestillinger, Buldren, Knagen og Bragen, og vidste han meget vel at benytte sig af den Lejlighed, at jeg samme Tid var alene og i Huset, hvor jeg da var, fandtes ingen uden jeg, og ihvorvel Frelseren udrustede mig med saa megen Kraft, at jeg kunde i Jesu Blod trodse imod Fjenden og alt hans Væsen, saa dog maa jeg ikke skjule min Skrøbelighed, men vist bekende, at jeg maatte føle, at jeg havde Kød og Blod og var et svagt Barn, saa at jeg havde nok at stride imod den slemme Vantro og Frygt, som Fjenden søgte at jage ind i mit Hjerte. Jeg maatte ofte forstyrres i min Nattero, kunde ikke blive i Sengen, og var det ofte saa groft, at jeg maatte gaa ud af Huset. Men da denne Fortællelse ikke er til Opbyggelse, saa vil jeg ikke melde mere herom; det er heraf klart nok, at Fjenden var meget vred. Men hvad Skade gjorde han mig? Imod sin onde Villie jog denne onde Rovfugl Duen ind i Klippehullerne, jeg mener min aandelige Klippes Jesu Kristi dyrebare Vunder og Saar.

Jeg blev da som et andet Menneske ogsaa udvortes; thi da jeg tilforn havde aleneste med mig selv og min Fordærvelse at gøre, saa var jeg fast altid moros, fortrædelig og let kunde støde mig paa andre, men da jeg fik Øje paa Frelseren, saa blev jeg munter og glad, og da kunde andre troende med mere Fornøjelse omgaas mig, og da havde min Næste og mere Opbyggelse af min Omgang. Jeg maa tilstaa, at jeg vel imellem forsaa mig dermed, at jeg talte vel meget til forekommende naturlige Mennesker og vilde endelig have dem til Frelseren,

dog det fik jeg og snart at kende, samt Naade til at vandre forsigtigere. Jeg faldt i en Sygdom, og derved kom jeg til at kende, at jeg var et svagt Barn, som højlig trængte til Frelseren. Han forbarmede sig og over mig og hjalp mig op, hvorfor jeg endnu i denne Dag takker hans allerhelligste Navn; thi jeg var saa godt som ene og af al menneskelig Hjælp forladt. Derpaa maatte jeg igen tage Kondition an for at fortjene mit Brød; jeg kom uden Vesterport hos sal. Hr. Oberkamp¹, som elskede mig som en Fader sit Barn og beviste mig alt godt. Jeg prædikede en Gang i Frederiksberg Kirke, og blev han Hr. Oberkamp saa rørt og glad ved samme Prædiken, at han ikke vidste, hvad Højtid og Ære han vilde bevise mig uværdige, ligesom han og for samme Prædiken forærede mig en rar Dukat. I mine Fritimer oversatte jeg *Segii Hæmatologia Sacra*², som og blev trykt samme Aar. Men da det var mig saa besværligt om Vinteren at komme jevnlig ind i Byen, saa tog jeg min Dimission derfra og i Byen antog 2de unge Mennesker i Information, hvoraf den ene, som blev ved Bogen siden med Berømmelse sustinerede sin Eksamen. Disse var og de sidste Disciple, som jeg har manuduceret; thi imedens de var under min Information, døde sal. Hr. Boye³, som jeg kom til at succedere i det hellige Embede. Nogen Tid efter hans sal. Bortgang blev jeg kaldet af den sal. Hr. Professor Leth hen til ham.

Han foreslog mig den vakante Plads ved Trinitatis Menighed; men jeg erindrer mig endnu meget vel, hvad jeg svarede hertil, neml., jeg spurgte ham, om han vilde forlange af mig, at jeg skulde gaa op til Maanen; thi saa

¹) Sandsynligvis Peter Abraham Oberkampff, Ejer af »Stopperiet uden Vesterport« og »kgl. Majestæts Hederidder« (Extraskattemandtallene).

²) Johan Jacob Segius (1618—79), Præst i Pernau i Estland, Forfatter til »Hæmatologia sacra«, oversat af Juul og udkommet i Kbh. 1758 (Jöchers »Gelehrten Lexicon«, Leipz. 1751, IV, Side 474).

³) Frederik Boye, Kapellan ved Trinitatis Kirke 1750—59, Lærer ved Vajsenhuset. J. P. Juul var hans Efterfølger 1759—65.

umulig kom det mig for at kunne paatage mig et saa vigtigt og besværligt Embede, som dette var, jeg forestillede ham min store Udygtighed og Svaghed, og at jeg daglig omgikkes med Dødens Tanker, han maatte i Fremtiden blive forlegen med mig, naar jeg ikke kunde forrette Embedet o. s. v. Nu nu! sagde han, ikke saa hæftig, I skal ikke blive nødt dertil, lad mig dog faa et Ord indført. Saa meget maa jeg efter min Samvittighed lade eder vide. Jeg har i Bønnen andraget denne saa betydelige Sag for vor kære Gud og Frelser, og mit Sind og Hjerte er derefter faldet paa eder og paa eder alene, jeg er baade mundtlig og skriftlig blevet anmodet af adskillige af Menigheden, at jeg dog maatte foreslaa eder, og jeg ved meget vel, at det er Personer, som I aldeles ikke kender, jeg kunde vise eder adskillige Breve derom, hvis jeg tænkte, at jeg tvivlede derpaa; hvad Svagheden er angaaende, da gjorde man bedst, at man handlede børnlige med Frelseren og kastede det paa ham, overalt var det ej umuligt i paakommende Sygdom at faa Assistance, da her stedse laa Kapellaner for at solicitere.

Dette fandt han sig efter sin Samvittighed forbunden til at lade mig vide, dersom jeg nu turde slaa det bort, saa maatte det være min egen Sag, han vilde være fri derfor. Endelig, da jeg vilde tage Afsked med ham, sagde han: Jeg havde haft i Sinde at bede eder at prædike for mig paa Søndag; men nu hører jeg nok, at I vil dø og ikke mere vidne om Frelseren, hvorpaa jeg svarede: Jeg vil med Hjertens Glæde prædike og saa længe, der er Liv og Aande i mig, vidne om ham, der har elsket mig saa højt. Nu vel, sagde han, o ja vi faar eder vel i Tale, læg Sagen frem i Bønnen, I maa betænke eder saa længe, I vil, og sig mig saa, hvorledes det bliver eder. Om jeg mindes ret, talte han omtrent om en 14 Dages Tid til Betænkning. Jeg gik hjem og udøste mit Hjertes Anliggender i Bønnen for vor kære Frelser, at han dog vilde forbarme sig over mig i saa betænelige Omstændigheder, aabenbare mig sin

behagelige Villie og give mig i Sinde, hvad jeg skulde gøre. Hvad sker? Jeg blev saa kraftig overbevist om hans hl. Villie, at uanset alle de Indvendinger som den arme Fornuft gjorde med min Udygtighed og svage Helbred, jeg dog skulde antage dette Kald. Her mødte Moses Eksempel mig saavel som Prophetens Jeremiæ, da de blev kaldte til deres Embede. Ja, Frelseren lod mig vide, at hvis jeg ikke gik, da skulde hans Unaade forfølge mig, og jeg skulde komme til at fortryde det min hele Livstid.

Jeg kan med Sandhed sige, at jeg var saa forlegen og længtes saa inderlig efter den Dag, at jeg kunde komme hen til den sal. Prof. Leth og tilsige min Tjeneste; det var sandelig for mig, som der var en med en Stok over mig og vilde jage mig derhen; jeg havde ingen Ro at være i mit Kammer, jeg maatte, jeg skulde derhen. Her fandt jeg min Bøn opfyldt, som jeg dagl. i mange Aar havde bedt, nemlig at jeg aldrig uden Jesu behagelige Villie maatte komme i det hl. Embede, at han alene maatte faa Ære for min Befordring, og at jeg tydelig maatte overbevises, at i Fald jeg skulde komme i noget Embede, det da var et Kald fra ham; jeg troede det at være sandt, som jeg havde læst: *Qualis vocatio talis successio*. Jeg havde saadanne Lejligheder til Befordring, som mange skulde have ønsket sig, og højfornemme Herskaber vilde interessere i min Befordring, men jeg betakkede mig paa det ydmygeste, jeg fandt ingen Frihed i mit Hjerte til at benytte mig deraf, endskønt Vejene var ganske lige og Midlerne lovlige. Jeg blev derover af mine Venner og bekendte anset dels for et urimeligt og egen-sindigt Menneske, der stod i sit eget Lys og ikke vilde hjælpe sig selv, dels og holdt for en Nar, som man spottede med, der vilde friste Gud og vente, at der skulde komme et Kaldsbrev til mig ned af Himmelen, jeg fik, som de sagde, aldrig Brød paa den Maade; men jeg sukede og bad. Jeg gik da hen til den sal. Hr. Prof. Leth og lod ham vide, at jeg nu var af mit ganske Hjerte

beredvillig til at antage det mig foreslagne Embede, hvilket da var ham kært, men ikke desto mindre maatte jeg siden erfare, at der var kommet andre imellem, som vilde insinuere sig og ved store Recommendationer bevæge ham til at antage dem, saa at jeg til sidst ikke vidste, hvorledes jeg var deran. Jeg gik da hen til ham for at erkyn- dige mig om hans Mening, og da forsikrede han mig, at han aldrig vilde proponere nogen anden end mig; han vidste vel, at der blev søgt for en anden, kunde de trænge igennem dermed, saa vilde han vel ikke sætte sig derimod, aleneste han vilde være neutral. Her blev min Tro sat paa Prøve, og dette kom mig underlig for, dog Frelseren gav mig Naade til at være stille og anse Udfaldet. Imid- lertid dette stod paa, faar jeg Skrivelse fra Als, hvori mig fra Hr. Grev Reus¹ som Amtmand der paa Landet tilkende- gives, at *Froprædikenspræsten i Sønderborg*² var død, og hvis jeg havde Sind til at være Lærer der, saa skulde jeg tage min Dimis fra Akademiet og indfinde mig med første; thi han vilde have mig paa Vallet, om det var Guds Villie, at Vallet skulde falde paa mig. Jeg studsede her- ved og begyndte at blive betænkelig. Jeg maa ikke sige, at jeg fandt nogen Lyst eller Drift dertil, ikke desto mindre gik jeg hen til Hs. Højærværdighed Hr. Biskop Harboe³ og fortalte ham dette og vilde høre hans Betænk- ning herom. Han sagde, at efterdi jeg var nu saa vidt engageret hos Prof. Leth, saa skulde jeg blive derved, vilde jeg følge hans Raad; thi jeg kunde ikke vide, hvad Gud havde i Sinde med mig her i København. Jeg biede ikke heller længe, inden jeg gik til Hr. Prof. Leth og be- rettede ham dette. Han spurgte, hvilket jeg syntes bedst om? Jeg svarede, at jeg aldrig havde faaet den Over- bevisning om Sønderborg Kald som om det ved Trini-

¹) Henrik VI. Reuss (1707—83), Amtmand i Sønderborg 1754—65.

²) Sikkert Georg Hermand Overbeck (1722—59), Diakon i Sønder- borg 1748—59.

³) Ludvig Harboe (1709—83), Biskop over Sjælland 1757—83.

tatis Menighed, og ihvorvel det ikke var saa besværligt og et anstændigt Levebrød, saa blev jeg dog ved min første Resolution, naar han ikke var anderledes til Sinds. Derpaa gjorde han straks allerunderdanigst Ansøgning om at faa mig i sal. Hr. Bøyes Sted, og stod det da ikke længere hen end i 8te Dage, inden jeg var indviet til det hl. Embede; thi den ene Fredag blev mit Kaldsbrev allernaadigst konfirmeret, og den næste Fredag derefter blev jeg ordineret, og saaledes var min Indgang i det hl. Læreembede.

Hvorledes min Fremgang og Udgang har været paa det Sted, derom vil jeg ikke fortælle meget. Vist og aabenbart sandt er det, at jeg stod med en besynderlig Velsignelse ved den Menighed; der var mig givet en stor og aaben Dør og Indgang saavel til de unges som gamles Hjerter, hvoraf mange er blevet opvakte og omvendt fra Mørket til Lyset. Jeg fandt en besynderlig Yndest hos mine kære Skriftebørn og Tilhørere, som overøste mig med mange Velgerninger. Naar jeg prædikede, var Kirken saa fuld af Mennesker, at jeg havde Møje med at komme igennem, naar jeg skulde betræde Prædikestolen, og var det mig ret følbart, naar jeg trængte mig igennem de kære Mennesker, der stod i Gangen, blev jeg af dennem tiltalt og opmuntret; de geleidede mig med deres Suk og Bønner, jeg hørte med mine Øren deres Bøn for mig: Herren udruste dig med Kraft og Frimodighed! Herren salve dine Læber og velsigne dit Ord o. s. v. Dette forarsagede mig og megen Misundelse hos somme, der saa surt hertil, der var og de, der søgte at gøre mig al mulig Afbræk, men jo mere de trykte mig, jo mere voksede jeg, saa at de ikke kunde undertrykke mig. Gud forlade alle mine Modstandere for Jesu Kristi Skyld al den Forfølgelse, de har paaført mig! Gud forlene mig sin hl. Aands Naade af ganske Hjerter at glemme og tilgive det! Herren tilgive mig, om jeg paa nogen Maade har givet Anledning til det store Fjendskab, som adskillige ytrede sig med

imod mig, det er sandt, som der siges: *Odium theologicum odium pessimum*.

Jeg kender mig skyldig, jeg var vel imellem temmelig skarp, jeg burde vel at have været mere sagtnodig og kærlig, jeg tilstaar, at der visselig udrettes meget mere godt derved, det er og Frelserens Plan mere overensstemmende; jeg har af min Natur et stort Had og Afsky til Hykleri, jeg har ikke lært den Kunst at forstille mig, sort skulde være sort og hvidt hvidt, men det er sandt *veritas odium parit*. Nu jeg kysser 1000 Gange med Troens Mund min Herres Jesu Fødder for hver Dag og Time jeg var ved den kære Trinitatis Menighed, som jeg aldrig kan glemme. Jeg maa sige det samme om den Kirke, som Jøderne i det babyloniske Fængsel fordum sagde om Jerusalem: Forglemmer jeg dig, Trinitatis Menighed, saa forglemme sig min højre Haand.

Ved denne Menighed var jeg da den ringeste Lærer omtrent i 6 Aar, og jeg forlangte ikke heller at forlade den, tænkte aldrig paa at søge om at komme derfra; thi der var for stærkt et Baand paa mit Hjerte, dog jeg maatte volens nolens af Sted, og min Tro skulde sættes paa Prøve. Det blev mig ved Hs. Højærværdighed Hr. Biskop Harboe tilkendegivet, at Hs. Majestæt allernaadigst havde kaldet mig til et Sted i Jylland, hvorledes Kaldet var beskaffent og det egentlige Sted var ham ubekendt. Jeg blev herover hjertelig bedrøvet, ikke aleneste fordi jeg skulde forlade den kære Trinitatis Menighed, som jeg ansaa som min Moder, men og at jeg skulde paa Landet, hvortil jeg havde ret en Aversion, som og en ganske Udygtighed; jeg var ikke mindre end skikket til at være Landsbypræst. Landvæsenet og Avling var aldrig mit Sind til. Jeg lavede mig da ikke til andet end til Lidelser og dagl. Bekymring, som jeg forudsaa vilde møde mig. Nu triumferede mine Misundere over mig og havde deres Glæde, at det gik saa aldeles imod min Villie. Jeg blev den høje Øvrigheds Befaling lydig, og med stor Bedrøvelse tog jeg Afsked med

den kære Menighed; jeg har og visselig her paa dette Sted haft megen Sorrig og Genvordighed, og kan jeg vel tælle de glade Timer, jeg har haft her. Jeg har hidindtil maattet gøre mit Embede med Suk og kun sporet liden Velsignelse. Hjertesorrig og Fortrød havde saaledes angrebet mit ellers svage Legeme, at jeg over $1\frac{1}{2}$ Aar var saa skrøbelig, at jeg kun lidet imellem kunde forrette af mit Embede, dog har den barmhjertige Gud over alles Formodning saa herlig hjulpet og styrket mig, at jeg igen ved hans Naade saa temmelig kan forestaa det, hvorfor hans allerhelligste Navn være i al Evighed lovet! Dog maa jeg ikke heller forbigaa en Glæde, som mig er forundt her i dette Land, nemlig det har behaget den kære himmelske Fader efter 7 Aars kærligt Ægteskab at velsigne os her med en Datter, som er os til daglig Fornøjelse i vore øvrige Genvordigheder.

Mig er og i Sommer foreslaaet et important Kald, men da samme var meget vidtløftigt, og dertil var 2 Kirker, saa turde jeg ikke tænke derpaa, men endnu sidde stille i min Krog og anse, hvad Frelseren fremdeles vil behage at bruge mig til. Den Tid, jeg har tilbage af min Udlændighed, vil jeg kun ønske maa henbringes med et i ham forelsket Hjerte, og at det *H*, han har betroet mig, maa indbringe ham meget Aager til mange Sjæles Frelse! Han hellige mig ganske og aldeles, at Sjæl og Aand og Legeme maa bevares ustraffelig i vor Herres Jesu Kristi Tilkomelse! Amen!

Bredstrup Præstegd. d. 5te Oktobris 1770.

J. P. Juul.

Tillæg.

Ved Bjørn Kornerup.

1.

Til foranstaaende, interessante Selvbibliografi af en af den hjemlige Pietismes typiske Kirkemænd vil det være rimeligt at føje et Par supplerende Meddelelser.

Da Kapellaniet ved Trinitatis Kirke 1759 var blevet ledigt ved den ret bekendte Frederik Boyes Død, ansøgte Sognepræsten, Professor *Christian Langemach Leth* om, at den nye (personelle) Kapellan ligesom sin Forgænger tillige maatte blive ansat som Kateket. To Mænd kom paa Tale ved den Lejlighed, Joachim Schumacher og Jens Pedersen Juul. Den første var Leth (og Biskop Harboe) ganske ubekendt, af den anden giver Sognepræsten denne Karakteristik: »bemældte Jens Petersen Juul gaar nu i sit 35 Aar. Han er noksom bekendt for god erkendelse i den sande Christendom, og for ald Anstændighed i Levnet. Han er vel øvet i at prædike og i at catechisere. Han er allerede kiendt og elsket af mange redelige baade i Menigheden, og udenfor Menigheden«¹.

Ved Langemach Leths Død 1765 kom Juul til at staa ledig paa Torvet. En Kancelliindstilling i Anledning af hans Udnævnelse til Bredstrup viser, at denne Forflyttelse netop skyldtes, at den nye Sognepræst ved Trinitatis Kirke Gerhard Treschow, der var rask og rørig, ikke havde Brug for en Kapellan, saaledes at han blot vilde blive »Sognepræsten til Byrde og Menigheden til ingen Nytte«².

¹) Indlæg til Sjællandske Registre 1759 Nr. 559.

²) Indlæg til Jydske Registre 1765 Nr. 163.

2.

Som det fremgaar af Helhedspræget, af Tankegangen og Stilen i J. P. Juuls Selvbiografi, har han aabenbart følt sig hjemme i den pietistiske Lejr. Hans Standpunkt og Udvikling vil nærmere kunne belyses ved en Gennemgang af det ikke helt ringe Antal Skrifter, han har udsendt, overvejende Oversættelser af andres Arbejder, ofte dog forsynet med Fortaler af ham selv.

Saaledes udgav han 1754—64 ikke mindre end fem Fordanskninger af Prædikener af Præsten *Adam Ludvig Giese*, hvem han aabenbart har følt sig nøje knyttet til. Giese (1704—62) havde oprindelig været Præst i Wernigerode, men blev 1741 tysk Sognepræst ved Garnisonskirken, idet Christian VI ansaa ham for »ein frommer und rechtschaffener Mann«, af hvem man kunde vente sig meget godt¹. Han var øjensynlig i sin Forkyndelse afgjort Pietist af den hallensiske Type. Juul satte ham meget højt og har i en Fortale til en af sine Oversættelser omtalt den store Betydning, Giese havde haft baade ved sine Skrifter og ved sin personlige Paavirkning af de mange, der blev vakt ved hans Ord. Det hedder i den Anledning: »han havde en herlig Oplysning og Indsigt i de Guddommelige Sandheder, men i sær var ham betroet et særdeles Pund og Naade til at opvække de sovende og sikre Syndere; saa at der kun findes Faa at være hans Lige i dette Stykke«².

Juul har vistnok selv overvejende tilhørt den hallensiske Pietisme. Et Sted udtaler han stærkt sin Sympati for »de saa kaldte Poenitence-Prædikener, der nu omstunder ere saa foragtelige, ikke destomindre befindes at føre langt mere Nytte og Velsignelse med sig, end de mange og vidt-

¹) Jvfr. A. Jantzen i Dansk biografisk Lexikon, 1. Udg., VI, 18. H. F. Rørdam, Historiske Samlinger og Studier III, 88—90. Om hans Uvilje mod Genaabningen af den danske Skueplads se Kh. Saml. 3. R. II, 570.

²) J. P. Juul, Oversættelse af: A. L. Giese, JEsus Forbarmeren, 1767, Bl. A 4.

løftige Moralske Lærdomme«. Disse sidste tiltaler vel mere »det naturlige Menneske«, end Lærdommen om Hjertets Forandring og Omvendelse, der jo »griber det stolte Hierte an«¹.

Samme Formaal at hjælpe Mennesker til ret at faa Øje paa »deres Hierters dybe, ja bundløse Fordervelse«² skulde ogsaa den Oversættelse tjene, som Juul 1764 udgav af John Bunyans »The Life and Death of Mr. Badman«, Modstykket til dennes langt mere berømte »The Pilgrim's Progress«. Juul byggede paa en tysk Bearbejdelse og gav sin Oversættelse Titelen »Mr. Qvaats Liv og Død, eller en Ugudeligs Reyse til den ævige Fordervelse, forestillende en uigienfødt Siels gandske Tilstand ved adskillige dertil tienende Fortællelser«. Ejendommelig er den høje Værd-sættelse af Bunyan, han giver Udtryk for i Fortalen. Vel levede den berømmelige Auctor ikke iblandt Lutheranerne, men dog var han »en god Lutheran«, som man kan se af, at han i sin Opvækkelses og Fristelses Tid fandt stor Trøst netop i Luthers Kommentar til Galaterbrevet, som han satte højst af alle Bøger, næst Bibelen. Derfor blev ogsaa hans egne Skrifter af saa stor Værdi især »paa vore Tider«, til at »vi kan opvekkes af vor Sikkerhed og Synde-Søvn til en sand Alvorlighed og Nidkierhed i vor Saligheds Sag«³.

Hvor meget end Juul holdt paa det gamle luthersk-hallensiske Omvendelsesskema⁴, saa lægger han dog nok saa megen Vægt paa at skildre Naaden som Loven, Naaden aabenbaret i den blodige Frelzerskikkelse. Hans Forkyndelse var afgjort kristocentrisk. I sin Tiltrædelsesprædiken i Bredstrup sagde han saaledes: »Jesus skal være Begyndelse, Middel-Punct og Ende i mine Prædikener og ved

¹) Sst. Bl. A 2v—A 3.

²) Sst. Bl. A 3.

³) Bl. a 8v—a 9.

⁴) Jvfr. blandt andre Steder J. P. Juul, Afskeds-Prædiken, 1767, S. 64.

alle forefaldende Lejligheder¹. Det Kristusbillede, Juul fremstiller, synes i høj Grad paavirket af Herrnhuternes »Blodteologi«. Typisk er saaledes to Skrifter af ham, »Jesus af Nazareth i sit første Blod«, 1762, der indeholder en Række stærkt bloddryppende Psalmer, og hans Oversættelse af den livlandske Præst Johan Jacob Segius' omfattende Andagtsbog »Hæmatologia sacra, Det er: Hellige Betragtninger, over Vores overmaade kostelige og hødyrebare Løse-Penge, som er den høylovede GUDs Søns og vores hiertelskende Frelseres JESU Christi kraftige Blod«, [1758]. Som det var at vente af Titlen, indeholder hele Bogen en stærk Fremhæven af »den røde Safts« livgivende Virkninger. Ikke for intet hedder det da i Oversætterens Tilegnelse, at han gerne vilde tilstaa, »at jeg i JESU Blod allene søger min Salighed, og finder mig aldrig vel, uden, naar jeg som en Syndere ligger under JESU Kors, og lader mit Hierte besprengte med JESU Blod«².

Hist og her i Juuls Arbejder finder man Oplysninger om hans Standpunkt over for Tidens Rørelser. Et Sted viser han sig — selvfølgelig — som udpræget Supranaturalist og betoner stærkt, at selv i de vise og fornuftige Hedningers Skrifter er »deres subtileste Indfald og Betragtninger om Gud gandske forvirrede« i Sammenligning med Bibelens Tale³.

I et andet Skrift mærker man en Genklang af Pietismens bekendte Mistillid til mange af de ortodokse Præster, »at de ikke kiende JESUM i Sandhed, og derfor ikke

¹) Sst. (den hertil føjede Tiltrædelsesprædiken) S. 125.

²) Anf. Skrift Bl. a 6v—a 7. Johan Jacob Sege (Segius) døde 1679 som Pastor primarius i Pernau. Juul nævner tyske Udgaver af Hæmatologia 1672 og 1684. — Det er vist ret betegnende, at Det kgl. Biblioteks Eksemplar af dette Skrift har været ejet af den mærkelige Vækkelsesprædikant Gerhard Seeberg (1734—1813), kendt fra H. N. Hauges Livshistorie, forøvrigt en stor Bogsamler. A. C. Bang, H. N. Hauge, 1910, S. 12—18.

³) J. P. Juul, Oversættelse af: A. L. Giese, En Lærers sidste Begiering, 1755, Bl. *3—3v.

heller bære den rette Omsorg for Tilhørernes Frelse«. Juul istemmer ganske de gamle Spenerske Klage-toner over »vores daarlige Indbildning, . . . at der er en meget god Tilstand i vores Kirke, og Guds Ord læres reent«¹. Skal man nære Haab om en virkelig Forbedring, da »maae og de Personer, som i Almindelighed løbe efter Embeder, gaae ind ad den rette Dør til Faare-Stien; skeer dette ikke: saa sukke vi forgieves over Kirkens Forfald«². En Hovedaarsag til de utilfredsstillende Forhold finder Juul i Skolernes daarlige Tilstand særlig med Hensyn til Religionsundervisningen. »Lærerne, som have den falske Indbildning, at de herligen have tient Kirken og Staten, naar de kan sende unge Mennesker fra sig, der have Hiernen fuld af Narrerie og forfængelig Videnskab, som opblæser, og gjør Hiertet tomt og ledigt fra den levende Guds Kundskab, have et svært Regnskab«. Overhovedet er det Juuls Erfaring, »at de unge Mennesker sendes fra Skolerne ligesaa raae, frekke og vellystige, som Handverks-Drenge gives løs af deres Mestere; og er det et Mirakel, naar een iblant mange haver nogen Naade, Lys og Indsigt i HErrens Veye«. Falder de end ikke siden »i aabenbare Liderlighed«, fortsætter de dog deres Studeringer uden Bøn og Guds Paakaldelse, »uden at betænke det vigtige Øyemed, hvortil deres Studeringer skulde sigte; og naar de da have med Berømmelse udstaaet den hos os brugelige Prøve: saa blive de saa hovmodige, at de mene, at de nu ere dygtige og berettigede til Lære-Embedet; nu har de intet mere at gjøre; og naar de da endelig have løbet, snegen eller trængt sig til et Embede: saa maae de arme Menigheder lade sig føre af disse blinde Ledere, og kan man let slutte, hvad det vil føde af sig«³.

¹) Mr. Qvaats Liv og Død, 1764, Bl. a 6v, a 5v.

²) Sst. Bl. a 8.

³) Sst. Bl. a 7—a 7v. Allerede i Fortalen til sin Oversættelse af A. L. Giese, Det guddommelige Naade-Kald, 1763, havde Juul udførligt udviklet, »at det staaer meget jammerligen til, endog i vor Lutherske Kirke« (Bl. A 2v).

Medens Juul havde været Præst ved Trinitatis Kirke, havde han kunnet regne med Christian VI's fromme og godgørende Søster, Prinsesse *Charlotte Amalie* (1706—82) som en særlig Beskytterinde¹. Han siger et Sted om hende, at hun »elsker og ærer den paa Korsets Træ i Døden henblegnede Frelsere«, og at i hende »haver alle retsindige Lærere en høy Patronesse og Forsvar«. Selv havde Juul haft den Glæde som Præst, at Prinsessen jævnlig i sit Velgørenhedsarbejde tog Hensyn til hans »allerunderdanigste Recommendation og Attest«². 1758 havde han dediceret hende sin Oversættelse af Segius' *Hæmatologia sacra*, og da han 1767 udgav sin »Afskeds-Prædiken«, blev ogsaa dette Arbejde tilegnet hende blandt hans øvrige andægtige Tilhørere eller — som han siger — »alle benaadede og aandelige JEsu Brude i Kiøbenhavn, som følger Lammet, hvor det gaaer«. I Dedikationen tales der paa lidt forblømt Maade om, at han havde ønsket at udgive denne Prædiken særlig af Hensyn til, at »der maaskee torde udsprede et og andet ondt Rygte om mig«. I Fortællingen udtaler han sig nærmere herom, idet han fremhæver det ønskelige i at faa Lejlighed til, at der »lægges et offentlig Beviis for Dagen paa min Lærdom og Prædike-Maade«. Han føjer den interessante Bemærkning til: »jeg veed vel, at jeg ikke har været alle til Maade og Behag, ja, det som mere er, at der er udstrøet mange falske Beskyldninger om min Lærdom, saa at endog de, som aldrig har seet eller hørt mig, har af de Efterretninger, som andre har bragt dem om mig, anseet mig for en farlig Mand, hvis

¹) Jvfr. om Prinsesse Charlotte Amalie Kh. Saml. 6. R. I, 88, 114. En lignende høj Vurdering af Prinsessens fromme og godgørende Sindelag kommer til Orde hos Kommandør Diderik de Thurah i hans Oversættelse af: William Sherlok, *Moralske Tanker over Døden*, 1754, Tilegnelsen. Det hedder bl. a. her (Bl. a 4): »dersom Ønsker kunde bede længere Liv i Mennesker, saa blev Deres Kongelige Høyhed saa gammel, som Hun er god, og saa vel een af de allerældste, som Hun er og kiendes at være een af de allerbedste og goddædigste Prinsesser«.

²) J. P. Juul, *Afskeds-Prædiken*, 1767, Bl. A 5—A 5v.

Lærdom man skulde skye som falsk og forførisk«. Han brød sig dog ikke om den Slags Angreb — hans Læremaade var den samme nu som altid. Selv var han blot »en arm, fattig og trængende Syndere«, der kun ønskede »at skiule mig i [IEsu] allerhelligste Vunder og Saar«¹.

TILFØJELSE

Om den S. 85 nævnte Præst *Adam Ludvig Giese* har en af hans Tilhørere, den bekendte Agent *Hans Holck*, »de Fattiges Tolk«, skrevet nedenstaaende Vers, som nok giver et lille Bidrag til hans Karakteristik. Det findes i *Holcks »Tanke-Skriin for Zions Borgere«*, 1773, S. 92—3.

Hans Prækestoel var ey saa høy og saa god,
 Dog hørte man got, hvor man sad og man stod,
 Hans Røst og mekaniske Maade var saa,
 At hver maatte tænke, mig peger han paa.
 Han trued', han lokked', han vækkede op,
 Han greb tit i Flugten en halstarrig Krop,
 Han sagde tit: Satan i Kirken nu staaer,
 Og frygter, jeg stiaeler ham et af hans Faar,
 Og hvor er da Faaret? er det maaskee dig!
 Man standset og tænkte: han pæger paa mig.
 Han var med besynderlig Gaver ret fød,
 Man elsket ham og man beklaged' hans Død.

¹) Sst. Bl. A 4 v, B 3, B 4. — Fortalen er dateret: »Bredstrup Præstegaard den 6. Junii 1766«.